

ПРИЧОРНОМОРСЬКИЙ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ
ЕКОНОМІКИ ТА ІННОВАЦІЙ

ІННОВАЦІЙНА ПЕДАГОГІКА

Науковий журнал

Випуск 37

Видавничий дім
«Гельветика»
2021

Головний редактор:

Терешкінас Артурас – доктор соціальних наук, професор, професор кафедри соціології Університету імені Вітовта Великого (Каунас, Литовська Республіка)

Члени редакційної колегії:

Байша Кіра Миколаївна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов Херсонського національного технічного університету

Благуш Наталія Михайлівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки початкової освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Богуш Людмила Андріївна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри менеджменту Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука

Бочелюк Віталій Йосипович – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри Запорізького національного технічного університету

Галацин Катерина Олександрівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри англійської мови технічного спрямування № 2 Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Козяр Микола Миколайович – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теоретичної механіки, інженерної графіки та машинознавства Національного університету водного господарства та природокористування

Кочарян Артур Борисович – кандидат педагогічних наук, доцент, радник Міністра освіти і науки України

Кузьменко Ольга Степанівна – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри фізико-математичних дисциплін Льотної академії Національного авіаційного університету, старший науковий співробітник Національного центру «Мала академія наук України»

Невмержицька Олена Василівна – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

Пермінова Владислава Анатоліївна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов професійного спрямування Чернігівського національного технологічного університету

Пушкарьова Тамара Олексіївна – доктор педагогічних наук, професор, начальник відділу проектного управління ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» МОН України

Шапошникова Ірина Василівна – доктор соціологічних наук, професор, декан соціально-психологічного факультету Херсонського державного університету

Алісаускіене Мілда – доктор соціальних наук, професор, завідувач кафедри соціології Університету імені Вітовта Великого (Каунас, Литовська Республіка)

Гражієне Віталія – доктор педагогічних наук, завідувач відділу якості освіти Вільнюської академії мистецтв (Вільнюс, Литовська Республіка)

Конрад Яновський – PhD, ректор Економіко-гуманітарного університету у Варшаві (Варшава, Республіка Польща)

Електронна сторінка видання – www.innovpedagogy.od.ua

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Internet
Вченою радою Причорноморського науково-дослідного інституту
економіки та інновацій (протокол № 7 від 26.07.2021 року)

**Журнал включено до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б»)
у галузі педагогічних наук (011 – Освітні, педагогічні науки, 012 – Дошкільна освіта,
013 – Початкова освіта, 014 – Середня освіта, 015 – Професійна освіта
(за спеціальностями), 016 – Спеціальна освіта)
відповідно до Наказу МОН України від 14.05.2020 № 627 (додаток 2)**

**Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus International
(Республіка Польща)**

Науковий журнал «Інноваційна педагогіка» зареєстровано Міністерством юстиції України
(Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія KB № 22897-12797P від 02.08.2017 року)

Міжнародний цифровий ідентифікатор журналу: <https://doi.org/10.32843/2663-6085>

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату
за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ПЕДАГОГІКА ТА ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ**Бурак В.Г.**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОЇ СПРАВИ
ЗАСОБАМИ МЕДІАОСВІТИ..... 13**Василенко С.Б.**ТВОРЧА СПАДЩИНА ОКСАНИ ПЕТРІВНИ РУДНИЦЬКОЇ ЯК ДЖЕРЕЛО НОВАЦІЙНИХ ІДЕЙ
СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ..... 18**Гетманець Н.Ю., Линенко А.Ф.**ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МАЙБУТНЬОГО МИСТЕЦТВА
В ДИРИГЕНТСЬКО-ХОРОВОМУ АСПЕКТІ НА ПРИКЛАДІ ОДЕСЬКОЇ ХОРОВОЇ ШКОЛИ..... 23**Коноз О.Б.**

РОЗВИТОК ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ В ПЕРІОД 2001–2020 РОКІВ..... 28

Корнієнко Є.Г., Грицина В.П., Гордєєва О.В., Корнієнко В.І.АНАЛІЗ ДОСВІДУ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В УМОВАХ КАРАНТИНУ
ТА ПОШУК ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ..... 34**Марченко Г.В.**КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК НЕОБХІДНИЙ СКЛАДНИК МЕДІАОСВІТИ
МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ..... 39**Слушний О.М.**

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В ОСВІТІ УКРАЇНИ..... 43

Терешко І.Г.ТРАДИЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ В ЕЛІТАРНІЙ ГАЛИЦЬКІЙ РОДИНІ
КРУШЕЛЬНИЦЬКИХ (КІНЕЦЬ ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТ.)..... 48**РОЗДІЛ 2. ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ (З ГАЛУЗЕЙ ЗНАНЬ)****Архіпова Т.Л., Гоменюк З.П., Архіпова К.С.**

СПЕЦІФІКА ОРГАНІЗАЦІЇ ДОМАШНЬОЇ РОБОТИ В СТАРШІЙ ШКОЛІ..... 53

Balatska L.P., Vyslobodka I.M.MAIN PRINCIPLES OF COMPETENCY BASED ENGLISH LANGUAGE TEACHING
IN HIGHER EDUCATION..... 57**Борщов С.М., Зінов'єв О.М.**МЕТОДИКА ОБҐРУНТУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ-ГІМНАСТІВ
У ГРУПАХ СПОРТИВНО-ПЕДАГОГІЧНОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ ФАКУЛЬТЕТУ
ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ..... 61**Волошенко М.О.**

ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ФОРМУВАННЯ БАТЬКІВСТВА..... 65

Гайдай І.О., Жалінська І.В., Свисюк О.В.ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ
ЕКОНОМІЧНОГО НАПРЯМУ В ПРОЦЕСІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ..... 69**Hasanova Gular**

ON GRAMMAR ASPECTS IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING..... 73

Honchar M.A., Kovtun J.P.

EFFEKTIVES ONLINE LERNEN..... 78

Григоров Г.А., Григорова М.О.ГОТОВНІСТЬ УЧИТЕЛЯ БІОЛОГІЇ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ПИТАНЬ
ГЕНДЕРНОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ У ПРОЦЕС ВИКЛАДАННЯ..... 83**Кузьменко О.С.**ВИКОРИСТАННЯ STEM-ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ВИКОНАННЯ РОБІТ
ФІЗИЧНОГО ПРАКТИКУМУ СТУДЕНТАМИ ТЕХНІЧНОГО ЗВО..... 88

Костікова І.І., Гузенко Н.О. ПРОФІЛАКТИКА БУЛІНГУ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ДОСВІДУ МОРАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ СТАРШИХ ПІДЛІТКІВ.....	333
Nesterova O.Yu. THREE EDITIONS OF «THE FUNDAMENTAL VALUES OF ACADEMIC INTEGRITY» AS A RESOURCE FOR EDUCATORS.....	337
РОЗДІЛ 8. ДОШКІЛЬНА ПЕДАГОГІКА	
Коваленко О.В., Березна Ю.В. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОСТОРОВИХ УЯВЛЕНЬ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	341
РОЗДІЛ 9. ТЕОРІЯ НАВЧАННЯ	
Давидова Ж.В., Жеребкін В.В., Шиян Д.М. РОЗВИТОК КЛІНІЧНОГО МИСЛЕННЯ В СУЧАСНІЙ ПАРАДИГМІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ.....	345
Костікова І.І., Дорожко А.О. АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ОЧИМА СТУДЕНТІВ: РОЗУМІННЯ І НЕРОЗУМІННЯ.....	349
РОЗДІЛ 10. ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТІ	
Hladonik G.V. THE USEFULNESS OF VIDEO GAMES IN FOREIGN LANGUAGE DEVELOPMENT.....	353
Ковальчук Г.О., Баніт Ю.С. ФОРМУВАННЯ ПІДПРИЄМЛИВОСТІ СТУДЕНТІВ: ЦИФРОВЕ НАВЧАННЯ ДЛЯ ЦИФРОВОГО СЕРЕДОВИЩА.....	359
Снігур О.М. ОГЛЯД СУЧАСНИХ КЛАСИФІКАЦІЙ КОМП'ЮТЕРНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА МЕТОДІВ І ЗАСОБІВ ЇХ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.....	364
Топольник Я.В. МЕТОД ПРОЄКТІВ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНОЛОГІЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА-ТЮТОРА ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	370
Федорків М.Б., Джус О.В., Симчич А.В. ОЦІНКА ЯКОСТІ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ.....	375
НОВИЙ ВИД НАУКОВИХ ПОСЛУГ.....	379

РОЗДІЛ 8. ДОШКІЛЬНА ПЕДАГОГІКА

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОСТОРОВИХ УЯВЛЕНЬ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

THEORETICAL FUNDAMENTALS OF FORMATION OF SPATIAL REPRESENTATIONS IN PRESCHOOL CHILDREN

Статтю присвячено питанням формування просторових уявлень у дітей дошкільного віку. Авторами доведена архіважливість цього напрямку освітньої роботи з дошкільниками на підставі виокремлення завдань Державного стандарту дошкільної освіти України – Базового компонента дошкільної освіти (2021 р.), освітньої програми для дітей від 2 до 7 років «Дитина» та Методичних рекомендацій до неї. У статті розглядаються психолого-педагогічні дослідження, у яких висвітлюються особливості формування просторових уявлень у дітей дошкільного віку (Б. Ананьєв, Н. Голота, Л. Зайцева, Т. Мусейібова, А. Сазонова, Т. Степанова, Є. Рибалко та ін.). Здійснено аналіз проблеми формування просторових уявлень у дітей дошкільного віку у вітчизняних і зарубіжних психолого-педагогічних дослідженнях. Доведено, що основною умовою орієнтування в просторі є пересування в ньому та власна активність особистості. Розмежовано та охарактеризовано поняття «просторові категорії» та «просторова орієнтація». На прикладах показано, що до просторових категорій зараховують протяжність, місцезнаходження, просторові відношення між предметами. Що ж до просторової орієнтації, то до неї уналежнюють відстань та зміну відстані, напрям, оцінку розмірів, положення предметів і розташування їх щодо іншого предмета та людини. Окреслено, чому процес формування просторових уявлень у дітей дошкільного віку відбувається повільно, доволі тривало і складно (порівняно з процесом формування у них уявлень про число і цифри, форму предметів і геометричні фігури тощо). Представлено психологічний аналіз поетапного розвитку просторових орієнтувань дітей різного віку (за Б. Ананьєвим). Представлено дві форми відображення навколишнього світу в мозку людини, як-от безпосередня (чуттєво-образна) й опосередкована (логічно-понятійна). Доведено, що теоретичні знання та уявлення про простір виникають лише на чуттєвій основі. Нею є практична орієнтація людини в навколишньому світі. Опосередковане (логічне) пізнання простору пов'язане з нагромадженням людиною знань та їх перевіркою на практиці.

Ключові слова: простір, просторові уявлення, просторові категорії, просторова орієнтація, діти дошкільного віку, психолого-педагогічні дослідження.

The article is devoted to the formation of spatial representations in preschool children. The authors proved the archival importance of this area of educational work with preschoolers on the basis of the tasks of the State Standard of Preschool Education of Ukraine – Basic component of preschool education (2021), educational program for children from 2 to 7 years "Child" and guidelines for it. The article considers psychological and pedagogical research, which highlights the peculiarities of the formation of spatial representations in preschool children (B. Ananiev, N. Golota, L. Zaitseva, T. Museibova, A. Sazonova, T. Stepanova, E. Rybalko and others). The analysis of the problem of formation of spatial representations at preschool children in domestic and foreign psychological and pedagogical researches is carried out. It is proved that the main condition of orientation in space is movement in it and personal activity. The following concepts of spatial categories and spatial orientation are distinguished and characterized. The examples show that the spatial categories include the length, location, spatial relationships between objects. Regarding spatial orientation, it includes distance and change of distance, direction, estimation of sizes, interposition of objects and their location relative to another object and person. It is outlined why the process of forming spatial representations in preschool children is slow, rather long and difficult (compared to the process of forming their ideas about numbers and figures, the shape of objects and geometric shapes, etc.). A psychological analysis of the gradual development of spatial orientations of children of different ages is presented (according to B. Ananiev). Two forms of reflection of the surrounding world in the human brain are presented: direct – sensory-image and indirect – logical-conceptual. It is proved that theoretical knowledge and ideas about space arise only on a sensory basis. Such a basis is the practical orientation of man in the world around him. Indirect (logical) knowledge of space is associated with the accumulation of human knowledge and verification of this knowledge in practice.

Key words: space, spatial representations, spatial categories, spatial orientation, preschool children, psychological and pedagogical research.

УДК 373.2.015.3:159.937.5
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/37.69>

Коваленко О.В.,
канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної освіти
Педагогічного інституту
Київського університету
імені Бориса Грінченка

Березна Ю.В.,
студентка I курсу магістратури
Педагогічного інституту
Київського університету
імені Бориса Грінченка

Постановка проблеми в загальному вигляді. Орієнтування в просторі – необхідний елемент пізнання і всієї практичної діяльності людини. Достатній розвиток просторових уявлень є необхідною передумовою будь-якої практичної діяльності. Психологи і педагоги переконані, що рівень

володіння просторовими уявленнями, вміння орієнтуватись у просторі, володіння основними просторовими уявленнями – одні з найважливіших показників цілісного гармонійного розвитку особистості. Пізнання навколишнього світу – складний процес, що починається з безпосереднього або

опосередкованого чуттєвого пізнання. Основною умовою орієнтування в просторі є пересування в ньому та власна активність особистості. Орієнтування в просторі охоплює всі сфери взаємодії людини з навколишньою дійсністю, впливаючи на розвиток самосвідомості, що є обов'язковим складником соціалізації особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. І. Бех, Г. Беленька, Н. Голота, Л. Зайцева, О. Кононко, М. Машовець, Т. Степанова, О. Фунтікова та ін. розглядають дошкільний вік як період становлення особистості, закладання її ціннісного фундаменту, формування первинних світоглядних уявлень. Саме в дошкільному віці, як зазначають науковці, розвивається розуміння довкілля, формується ставлення до нього та усвідомлення свого місця в ньому. Визначальним у цьому ланцюжку є формування просторових уявлень у дошкільників. Однією з основних проблем сьогодення є створення умов для сучасного повноцінного фізичного, психічного й духовного розвитку кожної дитини, формування її життєвих компетентностей. З огляду на це, одне з головних завдань педагога полягає в тому, щоб створити умови для самостійного розвитку дитини, вияву її особистісного потенціалу. Базовий компонент дошкільної освіти (2021 р.), освітня програма для дітей від 2 до 7 років «Дитина» (2020 р.) та Методичні рекомендації до неї виокремлюють сенсорний розвиток як базову основу формування всіх ключових компетентностей дитини дошкільного віку [2; 5]. Сенсорно-перцептивний розвиток дитини передбачає формування у неї адекватних уявлень про простір, час, колір, форму, висоту, величину, глибину та ін. Загалом, сенсорне виховання спрямоване на формування і розвиток у дітей сенсорних процесів (відчуттів, сприймань, уявлень), за допомогою яких вони набувають досвіду орієнтування у зовнішніх властивостях предметів і явищ. Одним із головних умінь, які мають бути сформовані до кінця старшого дошкільного віку, є орієнтування в просторі, що базується на адекватних уявленнях дошкільника про простір та особливості розташування в ньому.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проблеми орієнтування в просторі й формування правильних просторових уявлень і понять є одними з актуальних у психології, педагогіці й методиках, оскільки орієнтування в просторі лежить в основі пізнавальної діяльності людини.

Питання сприймання простору дітьми дошкільного віку було предметом дослідження таких науковців, як Б. Ананьєв, Л. Виготський, Г. Костюк, О. Леонтьєв, П. Лесгафт, В. Моляко, Т. Мусейібова, Ж. Піаже, Л. Рубінштейн, З. Степанкова та ін. Розвитку просторових уявлень у

дітей дошкільного віку присвятили свої праці О. Запорожець, Г. Леушина, Г. Люблінська, Н. Побірченко, М. Ричик та ін.

І. Кант зазначав, що простір є формальною властивістю сприйняття зовнішнього світу. Проблему формування просторових уявлень, просторової орієнтації С. Рубінштейн називав головною проблемою психології.

Незважаючи на це, у дослідженнях психологів і педагогів мало уваги приділено відповіді на питання про те, чому процес формування просторових уявлень відбувається повільно, досить тривало і складно (порівняно з процесом формування уявлень про число і цифри, форми предметів і геометричні фігури тощо).

Метою статті є опрацювання теоретичних психолого-педагогічних основ формування просторових уявлень у дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Основу орієнтування в просторі становлять відчуття (дотикові і рухові) та сприймання. Науковці розрізняють два схожі поняття, як-от «просторові категорії» та «просторова орієнтація». Слід зазначити, що схожі вони лише на перший погляд, а насправді є абсолютно відмінними. До просторових категорій зараховують протяжність, місцезнаходження, просторові відношення між предметами. Що ж до просторової орієнтації, то під нею розуміють відстань та зміну відстані, напрям, оцінку розмірів, положення предметів і розташування їх щодо іншого предмета та людини [1; 6; 9].

У своїй роботі ми вирішили більш детально дослідити фізіологічні основи формування просторових уявлень у дошкільнят. Виявляється, що у людини немає спеціального просторового аналізатора. Психофізіологічний механізм сприйняття простору відбувається на основі взаємозалежної діяльності зору, слуху, кінестезії і статико-динамічних відчуттів (рівноваги, прискорення). Діяльність одного аналізатора завжди співвідноситься з діяльністю інших, які беруть участь в орієнтуванні в просторі. І. Сеченов та І. Павлов указували на значення рухового аналізатора для здійснення орієнтування в просторі. Вони зазначали, що руховий акт завжди пов'язаний з аналізом навколишнього середовища. Особливості зорового орієнтування в просторі на основі рухових відчуттів також досліджував П. Лесгафт [1; 6; 9].

Дослідження психологів доводять, що відображення простору виявляється у двох формах в мозку людини, як-от безпосередня (чуттєво-образна) і опосередкована (логічно-понятійна), оскільки теоретичні знання та уявлення про простір виникають лише на чуттєвій основі. Такою основою є практична орієнтація людини в навколишньому світі. Опосередковане (логічне) пізнання простору пов'язане з нагромадженням

ною знань та перевіркою їх на практиці. Також зазначити, що саме Б. Ананьєвим здійснено психологічний аналіз поетапного розвитку просторових орієнтувань дітей різного віку. Ним введено, що в ранньому віці дитина сприймає простір на чуттєвій основі, а в дошкільному – не тільки на чуттєвій, а й на словесній [1; 9].

Висновки дослідників (О. Запорожець, М. Вовчик-Блакитна, Г. Урунтаєва та ін.) зазначають, що процес формування просторових уявлень у дітей на кожному віковому етапі визначається характером їх чуттєвого досвіду і ставленням до дійсності. Численні дослідження психологів свідчать про те, що нагромадження чуттєвих уявлень дитини про предмети навколишнього світу є передумовою для утворення і розширення сприйняття простору. Чуттєве пізнання простору в дітей зростає пропорційно до накопичення життєвого досвіду і знань про предмети навколишнього світу [3; 4; 8].

Важко (як практиків) надзвичайно турбує питання про те, чому процес формування просторових уявлень відбувається повільно, досить тривало і складно (порівняно з процесом формування уявлень про число і цифри, форму предметів і геометричні фігури тощо); чому орієнтування на собі (розрізнення правої та лівої сторін тіла), на іграшці, на найближчому оточенні відбувається і запам'ятовується дітьми так повільно. Результати наукових досліджень підтверджують, що в основі орієнтування в просторі лежить утворення складних умовних рефлексів. Проблема сприйняття простору – умовно-рефлекторна. Психологами та фізіологами доведено, що умовні рефлекси на просторові сигнали утворюються у кілька разів повільніше (порівняно зі звичайними умовними рефлексами (І. Сеченов, І. Павлов, П. Лесгафт та ін.)) [1; 6; 9].

Наукові висновки не тільки вносять ясність, але й дозволяють під іншим кутом зору подивитися на цю проблему. Результати цих наукових досліджень мають бути підґрунтям щоденної педагогічної освітньої роботи з дітьми дошкільного віку щодо формування у них орієнтування в просторі. Саме на це спрямовують педагогів вчителів дошкільної освіти і батьків Державний стандарт дошкільної освіти в Україні – Базовий компонент дошкільної освіти (2021 р.), освітня програма для дітей від 2 до 7 років «Дитина» та спеціальні рекомендації до неї [2; 5].

Психологи (О. Лурія та члени його наукової школи, М. Вовчик-Блакитна, Т. Мусейібова та ін.) пропонують певну послідовність освітньої роботи з дітьми дошкільного віку з формування просторових уявлень: 1) орієнтування на осягання схем власного тіла; 2) орієнтування на навколишніх предметах; 3) засвоєння словесної системи відліку за основними

просторовими напрямками (вперед-назад, вгору-вниз, праворуч-ліворуч); 4) визначення розташування предмета в просторі «від себе»; 5) визначення власного місцезнаходження щодо інших предметів чи дітей; 6) визначення просторового розташування предметів одне щодо одного; 7) просторове орієнтування на площині [7, с. 53].

Висновки. У процесі опрацювання результатів досліджень психологів і педагогів ми переконалися у вельми великому значенні сформованості просторових уявлень дитини дошкільного віку для побудови цілісної картини світу та усвідомлення власного місця в ньому. Орієнтування в просторі охоплює всі сфери взаємодії дитини з навколишньою дійсністю, впливаючи на розвиток її самосвідомості, що є, на переконання вчених, невід'ємною частиною соціалізації особистості.

Доведено, що основною умовою орієнтування в просторі є пересування в ньому та власна активність особистості. Нами були розмежовані та охарактеризовані такі поняття, як «просторові категорії» та «просторова орієнтація».

Ми знайшли відповіді на питання про те, чому процес формування просторових уявлень у дітей дошкільного віку відбувається повільно, досить тривало і складно. Результати наукових досліджень підтверджують, що в основі орієнтування в просторі лежить утворення складних умовних рефлексів, адже природа сприйняття простору – умовно-рефлекторна. Психологами та фізіологами доведено, що умовні рефлекси на просторові сигнали утворюються у кілька разів повільніше (порівняно зі звичайними умовними рефлексами). Ці закономірності необхідно враховувати в роботі з дітьми.

Наразі ми переконалися, що лише обізнаність педагогів із теоретичними психолого-педагогічними засадами процесу формування просторових уявлень дасть ключ для грамотної організації освітньої роботи з дітьми.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ананьев Б.Г., Рыбалко Е.Ф. Особенности восприятия пространства у детей Москва : Синтез, 1964, 140 с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти. Нова редакція та поради для організації освітнього процесу (2021 р.). URL: <https://ezavdnz.mcfra.ua/book?bid=37876> Дата звернення: 05.07.2021 р.
3. Голота Н.М. Довкілля як засіб пізнання дитиною дошкільного віку простору та часу *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова: Серія 17. Теорія і практика навчання та виховання*, 2018. № 29. С. 45–51.
4. Голота Н.М. Ознайомлення з простором та часом як передумова розвитку творчості в дошкільному дитинстві *Молодий вчений*, 2017. № 3.2. С. 93–97.
5. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту В.О. Огнев'юк;

авт. кол. Г.В. Беленька, О.Л. Богінч та ін., наук. ред. Г.В. Беленька Київ : Київ. ун-т. ім. Б. Грінченка, 2020. С. 34–36, 84–86, 144–148, 214–217, 295–298.

6. Люблинская А.А. К вопросу о познании пространства и времени *Вопросы теории познания* под ред. А.Д. Корчагиной, В.В. Орлова, Пермь : 1961, С. 21.

7. Мусейибова Т.А. Ориентировка в пространстве *Дошкольное воспитание*. 1988, № 8, С. 53.

8. Новікова О.А. Психологічні особливості розвитку просторового мислення. URL: <http://ecopsy.com.ua/>

data/zbirki/2010_24/sb24_24.pdf Дата звернення: 03.07.2021 р.

9. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии : Уч. Пособие Санкт-Петербург : Изд «Питер», 2010. 720 с.

10. Сучасні технології формування логіко-математичної компетентності у дітей дошкільного та молодшого шкільного віку / за заг. ред. Н.П. Тарнавської, Н.Ю. Рудницької, Ю.М. Мурашевич. Житомир А: ФОП «Левковець», 2015. 430 с.

Наукове видання

ІННОВАЦІЙНА ПЕДАГОГІКА

Науковий журнал

Випуск 37

Коректура • *Н. Ігнатова*

Комп'ютерна верстка • *Ю. Семенченко*

Формат 60x84/8. Гарнітура Агіто.
Папір офсетний. Цифровий друк. Обл.-вид. арк. 45,28. Ум. друк. арк. 44,18.
Підписано до друку 27.07.2021. Замов. № 0921/315. Наклад 100 прим.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»
65101, м. Одеса, вул. Інглєзі, 6/1
Телефон +38 (048) 709 38 69, +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.